

Το κάστρο Χλεμούτσι χτίστηκε από το Γοδεφρείδο Α' Βιλλεαρδουίνο το 1220-1223, όταν μαζί με Φράγκους (δηλ. Γάλλους) υπότες, κατέκτησε την Πελοπόννησο και ίδρυσε το Πριγκιπάτο της Αχαΐας. Κατασκευάστηκε πάνω σε λόφο για να ελέγχει όλη την περιοχή του κάμπου, την πρωτεύουσα Ανδραβίδα αλλά και το μεγάλο λιμάνι της Γλαρέντζας.

Το κάστρο, που μοιάζει πολύ με τα μεγάλα κάστρα της Γαλλίας, ήταν η ιδιαίτερη κατοικία του πρίγκιπα, το κέντρο διοίκησης και η στρατιωτική του βάση. Περιβαλλόταν από ψηλά τείχη και διέθετε ισχυρές πύλες και πύργους για μεγαλύτερη προστασία.

Στο εσωτερικό βρισκόταν το παλάτι, που είχε έξι διώροφες, θολωτές αίθουσες γύρω από μία αυλή. Στον πρώτο όροφο ήταν το πριγκιπικό παρεκκλήσι, η αίθουσα του θρόνου και των δεξιώσεων, τα υπνοδωμάτια της πριγκιπικής οικογένειας και η κουζίνα του παλατιού. Στο ισόγειο υπήρχαν αποθήκες, εργαστήρια και σταύλοι για τα ζώα. Όλοι οι χώροι διαμονής διέθεταν μεγάλα τζάκια, παράθυρα με καθιστικά, εντοιχισμένα ερμάρια (δηλ. ντουλάπια) και τουαλέτες. Στο υπόγειο υπήρχε μεγάλη κινστέρνα, δηλαδή δεξαμενή για τη συγκέντρωση του νερού της βροχής.

Από τη στιγμή που ο άνθρωπος ανακάλυψε και δάμασε τη φωτιά, τη χρησιμοποίησε με ποικίλους τρόπους σε όλες τις στιγμές της ζωής του. Όπως και στην αρχαιότητα, έτσι και κατά το μεσαίωνα, η φωτιά προσέφερε φως, θερμότητα, προστασία. Εξασφάλιζε καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, καθώς με αυτήν μαγείρευαν την τροφή, θέρμαιναν τους χώρους διαμονής τις χειμωνιάτικες ημέρες, φώτιζαν το

σκοτάδι διαχέοντας φως και θαλπωρή.

Η φωτιά διευκόλυνε την επικοινωνία, την εξέλιξη των τεχνών και τεχνικών, όπως την επεξεργασία των μετάλλων, την ανάπτυξη της κεραμικής, την κατασκευή εργαλείων και όπλων. Είχε κυρίαρχη θέση στη μάχη, ως δυνατό όπλο προστασίας ή καταστροφής (λ.χ. υγρό πυρ) αλλά και στη θρησκεία ή την καθημερινή λατρεία, είτε με τη μορφή κεριού που συνοδεύει την προσευχή είτε ως καντήλι που φωτίζει τις εικόνες των αγίων είτε ως τιμωρός φλόγα για τους αμαρτωλούς.

Παράλληλα όμως η φωτιά υπήρξε στοιχείο τιμωρίας και καταστροφής, με δύναμη συχνά ανεξέλεγκτη που ο άνθρωπος αδυνατούσε να τιθασεύσει. Μπορούσε να αφαιρέσει τη ζωή με επώδυνο τρόπο είτε τυχαία ως φυσική καταστροφή του περιβάλλοντος είτε συνειδητά (λ.χ. το κάψιμο σε πυρά ως τιμωρία των μαγισσών).

Κείμενα, επιμέλεια: Ράλλη Αθανασία, αρχαιολόγος
Σχεδιασμός: Τσιώτα Γεωργία, σχεδιάστρια Η/Υ
Εκτύπωση: προσφορά τοπικής κοινότητας Κάστρου

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ,
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
6^η ΕΦΟΡΕΙΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ**

**Περιβάλλον και Πολιτισμός 2012
«Παντέχνου πυρός σέλας - Λαμπερές ιστορίες
φωτιάς»
11-14 Οκτωβρίου 2012**

**Εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές
πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης
στο Κάστρο Χλεμούτσι την Πέμπτη 11 και την
Παρασκευή 12 Οκτωβρίου 2012**

Φυλλάδιο μαθητή

**περιβάλλον
& πολιτισμός**

**λαμπερές
ιστορίες φωτιάς**

Η φωτιά κι αν έχει αξία, **μες** στου
χρόνου την πορεία
Έλα για να γνωριστούμε και τα
μυστικά να βρούμε
Μες στου κάστρου τα σκοτάδια,
τζάκια, χύτρες και λυχνάρια
Πώς ζεσταίνουν, πώς δουλεύαν και
τον κόσμο συντροφεύαν
Κι αν τα χρόνια έχουν περάσει, κι
όλοι τα 'χουμε ξεχάσει
Ευκαιρία να τα βρούμε και γλυκά
να ζεσταθούμε

Τα λυχνάρια φωτίζουν

Στο μεσαίωνα το λυχνάρι συνεχίζει να είναι το βασικό φωτιστικό μέσο. Τα πήλινα λυχνάρια, απλά ή εφυσωμένα, σε ποικιλία σχημάτων και μεγεθών είναι ιδιαίτερα δημοφιλή, καθώς λόγω του ευτελούς υλικού τους είναι προσιτά σε όλους. Δεν λείπουν και τα χάλκινα λυχνάρια ή τα γυάλινα καντήλια.

Τα λυχνάρια ήταν συνήθως ανοιχτά, με ένα ή περισσότερα δοχεία για την καύσιμη ύλη (λάδι, κεριά, λίπος) και συχνά έφεραν λαβή για τη μεταφορά τους. Μερικές φορές είχαν πόδι (τον λυχνοστάτη), ψηλό αν προορίζονταν για επιδαπέδια χρήση ή χαμηλό όταν επρόκειτο να τοποθετηθούν πάνω στο

τραπέζι. Για φυτίλι χρησιμοποιούσαν συνήθως λινάρι, ενώ στο εσωτερικό τους τα τοιχώματα ήταν μαυρισμένα από τη φλόγα. Τα λυχνάρια μπορεί να ήταν επιτραπέζια, φορητά ή κρεμαστά (με σιδερένια ελάσματα ή σκοινιά) για να φωτίζουν από ψηλά. Εκτός από τα λυχνάρια και τα καντήλια, για το φωτισμό τους οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν πυρσούς, δαδιά, κεριά και λαμπάδες, ενώ στο σπίτι φως προσέφερε και η φωτιά από το τζάκι.

Η κουζίνα

Το μεσαίωνα οι απλοί άνθρωποι μαγείρευαν συνήθως σε φωτιές που άναβαν στην ύπαιθρο. Μέσα στο σπίτι χρησιμοποιούσαν ανοικτή εστία σε εσοχή του τοίχου, που λειτουργούσε παράλληλα και ως πηγή θέρμανσης. Τα κάστρα και παλάτια είχαν ειδικούς χώρους που λειτουργούσαν ως μαγειρεία (κουζίνες). Επειδή υπήρχε ο κίνδυνος πυρκαγιάς, η κουζίνα βρισκόταν σε ξεχωριστό δωμάτιο ή κτήριο, με καμινάδες για να απομακρύνουν τους καπνούς.

Για το μαγείρεμα της τροφής χρησιμοποιούσαν ειδικά σκεύη, πήλινα ή σπανιότερα μεταλλικά. Το πιο συνηθισμένο είναι η χύτρα (ή τσουκάλι). Είχε διάφορα μεγέθη, σώμα σφαιρικό, συνήθως αυλακωτή επιφάνεια για ασφαλή χειρισμό, κυρτή ή επίπεδη βάση και μερικές φορές λαβές. Την τοποθετούσαν είτε κατευθείαν πάνω στη φωτιά είτε πάνω σε πυροστάτη (δηλαδή σιδερένιο τρίποδα) είτε την κρεμούσαν με αλυσίδα.

Άλλα μαγειρικά σκεύη ήταν τα ταψιά, πήλινα ανοικτά αγγεία για το ψήσιμο του φαγητού στο φούρνο ή τη μεταφορά του στο τραπέζι και τα τηγάνια, πήλινα ή χάλκινα. Μερικές φορές ο πάτος τους ήταν διάτρητος και χρησιμοποιούνταν ως σουρωτήρια, για το

στράγγισμα των τροφών. Τα περισσότερα μαγειρικά σκεύη ήταν μαυρισμένα εξωτερικά, από τη χρήση τους πάνω στη φωτιά, ενώ στο εσωτερικό μπορεί να καλύπτονταν με εφυσάλωση.

Το μεσαιωνικό τζάκι

Το τζάκι, όπως το γνωρίζουμε σήμερα, εμφανίστηκε για πρώτη φορά στη ΒΔ Ευρώπη τον 12^ο αι., όταν ανακαλύφθηκε η καμινάδα. Μέχρι τότε για τη θέρμανση των κατοικιών, χρησιμοποιούσαν μία κεντρική ανοικτή εστία, στη μέση του δωματίου ή σε εσοχή του τοίχου. Ο καπνός έβγαινε από άνοιγμα που υπήρχε στη

στέγη, το οποίο το κάλυπταν για να μην μπαίνει μέσα το νερό της βροχής.

Στην Ελλάδα τα πρώτα τζάκια φτιάχτηκαν στο κάστρο Χλεμούτσι από τους Φράγκους, που μιμήθηκαν τα γαλλικά μεσαιωνικά παλάτια. Το Χλεμούτσι διέθετε τζάκια σε όλες τις αίθουσες του παλατιού, με εξαίρεση τους ισόγειους βοηθητικούς χώρους, το μαγειρείο

και το παρεκκλήσι. Το μεγαλύτερο βρισκόταν στην αίθουσα του θρόνου και των δεξιώσεων.

Τα τζάκια είχαν πολύ μεγάλες διαστάσεις και ορθογώνια κάτοψη. Στο σημείο που άναβε η φωτιά, η πλάτη είχε τούβλα και κεραμίδια, όπως και το δάπεδο. Η καμινάδα ήταν κατασκευασμένη από επιχρισμένο ξύλο και στηριζόταν σε πέτρινες παραστάδες. Συχνά τα τζάκια διέθεταν προστατευτικά κάγκελα για να μην κυλούν τα ξύλα πάνω στο πάτωμα και να αποφεύγεται ο κίνδυνος πυρκαγιάς.

